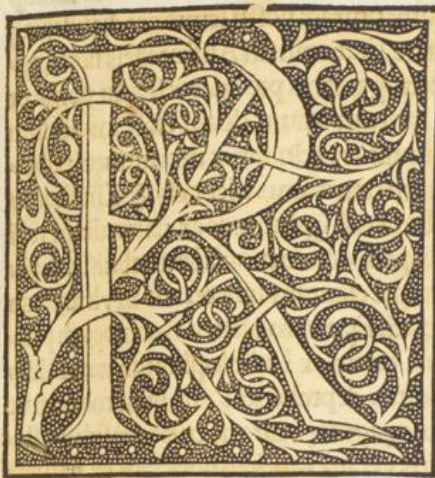


Dialogus. I. Fo. LIII.

CAROLI BOVILLI SAMAROBRINI DIALOGI DVODE TRINITATE: Christiano & Iudeo disceptantibus Ad Eximium Philosophum Iacobum Fabrum, Rectorum Litterarum Decus.



OMAE, Anno millesimo quingentesimo septimo, paulo anteq̄ in familia regionum oratorū Gallicę ad pontificiā sanctitatē in urbem aduētaſſe; dominica quadam die, post meridię; pretereun-
ti mihi cum nonnullis solatiū causa Iudaicū vi-
cum; obuius fuit Bonetus de Latis Hebręus me-
dicus, author eius libelli, qui de annulo inscribitur: qui & dudum tua cura, vna cum libro de sphaera prodiit in lucem. Hunc etsi facie nō noueram; audito tamen ab vno coambulārium amicorum, esse Bonetum: salutauī; cupiēs ab eo materialem illum annulum videre: quem suo libello inscripsit, eo ingenio, ea industria & arte, fabrefactum: vt q̄q̄ digito gestatilis sit, nō pau-

ciora tamen ex illo, q̄ ex astrolabio: circa sydera valeant deprehendi. Subiunxit ille, annulū se domi habere. A qua cū non procul versaremur; in illā vidēdi annuli gratia, vna cū eo perauimus. Deprompto vero ille e scriniis annulo; voti nos cōpotes fecit. At postq̄ & oculos annulo pauimus; & multi vltro citroq̄; amborum nostrum fluxere sermones: orta tandem inter nos est, de religionum varietate cōtrouersia. Suos quisq̄ ritū; vt melius poterat, efferebat. Multa illi ex sacris eloquiis, pro viribus obieci: precipue e veteri testamento. No- uerā em̄ Hebraicā auem, haud CHRISTIANO Iaqueo; sed pprio, pari & cōsentaneo aucupandam: quandoquidē ad euangelica verba & apostolicas sententiās; indignabundas aures Hebręi soleant occludere. Et quia nostrę disceptationi non interfuisti (nō dum enim adueneras) sed habitā fuissē; etiam Romę audiūisti; at te non preuenisse et non interfuisse plane dolebas: ideo scriptam ad te mitto, iam cœpta prosequēs. Igitur, cum sentirem ex noua lege me virū reuincere non posse: ex veteri testamento & prophetarum scripturis (quæ tam ab Hebręis, q̄ a CHRISTIANIS; cōmuni fide lectitantur) eius mentē, pauillum ad nostra allicefacere studebam. Disceptatiuncule tamen nostrę labor; in fumum cessit. Protēsis enim ille tandē sursum palmis, cōplosiq̄; in cœlū manibus; ad solita Hebręorū arma cōfugit, in hæc verba prorūpens. Propitius sit mihi deus: non est mihi vtile, relinquere legem patrum meorum. Et hæc insuper adiecit: Credimus nos Hebręi tantū vnū deū esse; authorem cœli & terrę, vnīuersorū conditorem. Nos vero propter patrum nostrorum transgressiones: infelici quod cernis exilio, ad tempus relegatos; vt patrię extorres, in terra aliena: sine rege, sine lege, & sacerdote: sub tributo conuersemur. His ille dictis, ad me reuersus ait. Est mihi filius intus; annū agēs secundū supra trigesimū. Ne ergo (oro te) hinc prius abscede; q̄ illum salutaueris. Nā non mediocriter eruditum reperies: vt qui assidue philosophorum libros euoluat. Acquieuius illi; ascendentesq̄; in superiorem locum; filiū, qualem pater prædixerat offendimus: totum in libris, litterarū ocio incumbentem. Locus ille, synagoga erat. In qua nihil præter velo obtectum & imperuium altare, libros, lampades & sacerdotum vestimenta conspeximus. Cauentur enim Hebręi ex antiquo legis instituto; ne figuris, imaginibus, picturis, sculpturisve vllis; incircumscriptibilem deū, exprimere moliantur.

Solita he
bręorum
subterfu
gia,

De Trinitate.

In hoc ite a Gentilibus disconuenientes: q̄ quæcunq̄ sensus mouent, idola sunt & vanæ futilesq̄ admirationes, quæ uero sensuum organa subterfugiunt ac latent, mentis q̄ secessus poscunt: ad unū excellēter pulchrū & summe bonum contemplandū pertinent. Quapropter aut nudī sunt illis, synagoge parietes: aut duntaxat pictis arbusculis variisq̄ floribus adornātur. Sedimus ergo cuncti iuxta illum: primiq̄ nostri sermones, haud quæq̄ vt prius de uarietate rituum: sed de philosophia fuere. Erat enim in Aristotelicis libris, ap̄

Publicis-
simus er-
ror genti-
lium.
Socrates
Aristote-
les.

pr̄me eruditus. Disceptatio tandem nostra, eo interrogationis producta est. An possit ex veterum Philosophorum libris, colligi & promi, tantum unum deum esse: immensum increatum, æternum, omnium creatorem: ita vt pluralitas excludatur deorum: qui publicissimus est priscorum gentilium error. Sciebam enim non minus Hebræis, q̄ Christianis perosam esse pluralitatem deorum. Annuuit illico Iudæus q̄ plurimos ex naturalium rerū scientia, summī alicuius entis omnibus dominātis, perspectam monadem habuisse. & plurimum deorum cultum execratos, maluisse quosdam aut cicutam bibere, aut in vltro-neum exilium proficisci: q̄ semel agnitam unitatem inficiari. Ego uero vltēius interrogata prosecutus, rursū percunctari illum cœpi: possit ne etiam ex Philosophorum naturalisq̄ scientiæ libris, diuinæ substantiæ personalis trinitas deprehendi. Ad hunc modum vt (occultius pluralitate deorum exclusa) viri illi diuinę agnitę unitatis cultores: sub mysteriis & quibusdam uelamentis, unius illius dei (cuius ueram tandem noticiam ex naturali sciētia assequi potuerūt) personalem texuerint trinitatem. IVDAEVUS uero ad hæc indignabundus respondit, Onnem, o Christianę, sapientes illi viri: curam eorum quę nō sunt, postposuere. Sufficiebat enim illis, scientiam eorum quæ sunt tradidisse. Porro si deum trinum esse nihil est: præter uerocordem Christianorum errorem: miror plurimum cur nunc a me scisciteris, an queat diuinæ unitatis trinitatis scientia, in Philosophorum libris reperiri. Dixi autem illi, Sane profecto subintulisti, arduum illud diuinæ trinitatis mysterium (quod sola Christiana nostra religio, pie ueneratur & colit) nullis quod norim antiquorū, per mundanę naturalisq̄ scientię uires innotuisse: neq̄ altam illam sublimemq̄ & omnis ingenii caprum, excellentem ueritatem: posse subduci ex libris eorum. Cæterum hoc unū adhuc ex te audire cupio: an naturalis scientia absq̄ huiusmodi tam ardui mysteriū agnitio-ne queat esse perfecta. Et IVDAEVUS: perfecta inquit est: nec ignoratio eius quod non est, illam arguere potest imperfectam. Aio uero ad eum rursū, si præter scientiam sacri eiusce mysteriū, perfecta est mundana sapientiā: hæc errorem nullum, non commodissime detababit. IVDAEVUS. Nullum, Et ego, Quid si ego leui argumento, non nihil erroris & grauis incōmodi, mūdane huic sapientię obiciā: qd̄ nulla humani ingenii efficacīa, absq̄ diuinæ trinitatis p̄sidio p̄fligare ualeat. IVDAEVUS. Impossibile reor esse qd̄ dicis, CHRISTIANVS. Quod priscis uiris impossibile fuit: nobis Christianis, ex indulti desuper luminis p̄sidio: id ostendere in promptu est. Nobis enim id opis & præclare facultatis tribuit, sacratissima lux fidei: per quam in cunctis rebus creatis, mira & aperta nouimus reuerere creatoris uestigia. e quibus in arcanam ipsius creatoris cognitionem strato ac tutissima calle subuehamur. Cæterum quia re potius q̄ uerbis, tecum agere opus est: expendere tibi iam uolo, quod pollicitus sum: ac naturali ratione eote perducere: vt sine confessione propositi mysteriū (diuinę inq̄ trinitatis) illatum obiectumq̄ errorem, omni arte nequeas profligare. C̄ Nosti ex Aristotele, duplex esse demonstratiōnis genus. Alia quippe est demonstratio ostensiuā: alia ad impossibile. Illa opinantes solum ac dubios, in scientiā pducit. Hęc uero negātes, q̄ recta & uerissima sunt: dū in manifeste impossibiliū cōpedes illos, inducit: us tandem q̄ prius negauerāt assentiū cogit. Quandoquidem igit̄ diuinę trinitatis arcanam

Demon-
stratiōis
duplex
genus.

Dialogus. I. Fo. LIIII.

scientiam, summa ope niteris excludere: necesse erit tecum ea demonstratione uti, quæ ad manifestum & cunctis cognitum impossibile perducatur, Esto igitur (ut vis) de^o interno careat personarum discrimine, IVDAEVUS. Quod verum est, esto, CHRISTIANVS. Qui in ternum a deo numerum tollit: propria quoque mysticæ actionem, ab illo subtrahat oportet, IVDAEVUS. Ediffere prius quæ sit propria huiusmodi ac mystica dei operatio, CHRISTIANVS. Arcana ac propria dei actio est quæ diuinæ substantiæ haud quaquam limites excedit: quæ a deo in initium habens: profecta per deum, in deo sistitur, Eiusce etenim actionis in initium deus est: mediū deus: finis quoque deus, Hac poritur actione deus nihil extra seipsum profert: sed naturales in seipso gyros agens, soli sibi ipsi adest: atque intra seipsum ineffabili modo conuertitur. An putas usque a deo imperfectam esse diuinam substantiam, ut nullas intra se motiones habeat, ut ve nihil nisi extra seipsam agere queat? IVDAEVUS. Quomodo diuina substantia, quicquam intra se agere possit? CHRISTIANVS. Si creaturæ dei ut homini, geminas operationes tribuimus. Aliam internam, qua sibi ipsi vnusquisque homo mente adest: Aliam exteram, qua haud quaquam sibi, sed alteri homini congregitur: cur minus diuinam omnium creatricem substantiam, binis operationibus non locupletabimus? Alia naturali, arcana propria: Alia exterior: quæ creaturæ origo est & causa, IVDAEVUS. Perge de his actionibus, certiora quædam & euidentiora in medium adducere, CHRISTIANVS. Propria dei actio, persimilis est interne hominis actioni: quæ est mentis in seipsam conuersio, Mentis siquidem conceptiones, format effingitque homo omnis ad semetipsum, Sunt enim ei soli peruius cuius mentis insunt: nec usque arcana illa abditaque mentis operatio, extra animi fines protenditur. Ipsa siquidem inuisibilis notio & a mente profertur: & in mente, quæterna perseverat. Quæ si eadem mens, inuisibilem huiusmodi notionem quam multo antea concepit, voce deinceps alii mentis expresserit: hac vocalis ipsius notionis expressio, ab eadem mente haud necessitate sed sponte ac voluntarie patrat. Et neque rursus ad seipsam, sed ad exteram mentem, hac externa & voluntaria actio, suas notiones insinuare gaudet, Cupit enim benigne alteram mentem earum esse participem notionum: quibus ipsa arcane & inuisibiliter prior illustratur. IVDAEVUS. Plane intelligo has actiones humanæ menti nequaquam deesse: sed quid hæc ad diuinam substantiam? CHRISTIANVS. Emergendum tibi est ex hac humanarum actionum dyade, ad paria diuinæ exemplarique mentis internoscenda officia, Audisti exteram humanæ mentis operationem (hoc est vocalem inuisibilis notionis designantiam) ab interiore alia & antiquiore eiusdem mentis functione (qua sibi soli affuit) nulla necessitate sed voluntarie duxisse originem. Intellige & pari Analogia exterum diuinæ mentis actum hoc est creationem vniuersi ab alio arcano longe antiquiore, immo vero aeterno eiusdem mentis actu, quo sibi ipsi soli ea mens iugiter affuit: sola eiusdem mentis voluntate processisse, Resolue externa quæque, in intima: sensibilia, in intelligibilia: rectam lineam, in circulum, Est enim recta linea, curuæ explicatio, Hoc pacto ad arcanam dei operationem, extime operationis indicio congrue dinoscendam subueheris, IVDAEVUS. Hanc arcanam functionem, deo aliquando affuisse aut adesse non dum persuasam habeo: immo vero hanc actionem teor potius esse nullam, CHRISTIANVS. In promptu igitur est, ut horum alterum incommodorum incurtas: ut aut fuerit ab aeterno deus ociosus: aut ut mundus, vel saltem pars aliqua mundi velut materia fuerit deo coeterna: quæ duo, haud secus a vobis Iudæis, illatio, quæ a nobis Christianis pro impossibilibus & summis incommodis habentur. Quæ enim absolum sit deum in infinitis illis sæculis ante creationem mundi, in seipso feriatum hinc liquet: Quæ quicquid est presertim est, ut sit eius operatio. Nam nihil in rerum natura actio

De Trinitate

ne præclarus, Actio enim, vsus & operatio: finis est omnis naturalis & supernaturalis substantia, Si ergo omnis creatura, ex natura sua ociositatem propulsat & cupiens in actu esse ac proprio defungi officio: quis ignaua ocia deo impingere audebit? quis eum qui cunctis creaturis suas ipsarum functiones instituit: proprio actu ab aeterno spoliabit? Si omnis creatura simul atque facta est: mox ad actum & naturale sui institutum properat, ita ut nolit esse & non esse in actu aliquo: quis deum asseuerabit fuisse quidem ab aeterno, sed sopitum in se ipso, omni actione tam interna quam externa destitutum? Esse enim & agere in deo conuertuntur, Esse autem dei aeternum: quare & agere aeternum, Hac de primo incommodo seu diuina ociositate, dixisse sufficiat. **Quantum vero sit reliquum incommodum, deo alio quid fuisse coaeternum? hinc pendere licet: quod deum continget non esse vniuersorum conditorem, Nam cur obsecro Philosophi asserant, nullam humanam menti innatam esse scientiam? nisi quod mens humana cunctarum sit suarum notionum opifex: omni quam habet notionem, natura ac duratione antiquior? Si enim vlla inuisibilis notio, humanam menti naturaliter insita dicatur: haud poterit humana mens, eius esse opifex notiois: quae illi coeua, innata & secundum naturam insita dicetur. Ita et si quid deo fateberis esse coeternum? dicas oportet non esse deum, eiusce entis opificem, Esset enim id ens aequale deo: ut pote duratione aeternum: substantia immensum, Nam cuius aeterna duratio: huius & substantia intermina esse declarat. cum nequeat finitè substantie: vtriusque infinita esse duratio, Et qua proportione se habebit ad humanam mentem ea notio, quae naturaliter illi insita dicetur: pari profecto se habebit ad deum id ens, quod illi dixeris esse coeternum. **IVDAEVS.** Neque deum quandoque ociosum fuisse sentio, neque quicquam illi fuisse coeternum. **CHRISTIANVS.** Sublato interno dei numero: necesse est ut tibi contingat, quod Aristoteli & aliis plerisque qui primi incommodi scyllam deuitaturi: in secundi carybdem inciderunt. Nolens enim fateri Aristoteles, deum nonnunquam feriatum mundum illi duratione exequauit, Tantus vir minime perpendit pugnare haec duo inter se: mundum deo esse coeuum: & tamen dei opificium, Hac etenim reuera pugnant adinuicem, aliquid factum esse a deo: & coeternum esse deo. **Alii vero non vniuersum mundum, sed solam materiem dixere (primum vitaturum incommodum) deo coaeternam: ut circa iugiter presentem materiei essentiam: diuina tota versaretur actio, Sed nihil profecto: quod haec arbitrari: infeliciter: quoad quidem deus hoc pacto palam arguitur imperfectus: ut pote qui intra seipsum non habet, in quo agat: quicquid exterioris entis (ne ociosus sit) indigus esse probatur, Si enim intra se nihil agit deus: omnis eius actio peregrina, Nam initium habens a diuina substantia: in exterum aliquid inconsubstantialè ens, sese fundet. Et quae profecta est a diuino principio: in diuersum finem progredietur. In hac enim diuina actione: erit alia substantia proferens, & alia quae proferetur. **Magna autem impotentia: id argumentum: haud posse ens aliquid precipue diuinum, sibi ipsi esse obuium, suaeve capax actionis, Nam ens quod sibi ipsi obuium non est: sed nec propriam actionem excipere potest: sed omnem suum actum, extra seipsum in exterum aliquid ens traducit, Qui vero deum infinite potentem esse contendit (quod & vos Iudaei fatemini) illum ea omnia & infinities plura posse non abnuere: quae humanam menti possibilia dicitur, Atqui humana mens: & sibi ipsi occurrit, & propriam actionem capescit. dum eas notiones, quas arcano opificio molitur: in propriis continet scriniis, Illas gignit: illas excipit, earum fons est: earundem quoque finis: ut pote quas extra seipsam, haud quaquam abire patitur: sed in propriae substantiae vasculo condit. **Quod ergo in imagine & accidente, ab humana mente perficitur: quopacto non vides diuina & archetypa menti in veritate, in sub-********

Aristote
lis de mū
do lapsus
Alicorū
lapsus,

Dialogus. I. Fo. LV.

stantia, in exemplari causa ab aeterno inhaeruisse, illamque fugiter sibi occurrisse, fuisse sui partem, sui consciam, seipsam speculatam, propriae substantialisque notionis & opifcem et
rū ex hū
mana
mente,
serinium: ita ut ab aeterno & propriam notionem pepererit, & eandem in suimetipsum sub
stantie limitibus exceperit, clauerit, coercuerit. **¶** Agnosce ergo ex his quantum a veritate
deuierit secundi incommodi assertio: deo quicquid fuisse coaeternum, quandoquidem non erit
deus omnium opifex, neque infinite potens: ut qui neque in seipso, poterit quicquid, neque extra se
ipsum poterit omnia, Qui enim internam illius actionem tollit, dicit illum in seipso nihil
posse. Qui vero non nihil illi astruit coaeternum, statuit illum extra se non posse omnia. Hoc
est non esse illius entis aut horem, cui parem deo tribuit in aeternitate mansionem. Ut ergo
ea duo que adduximus, succidas incommoda: necesse est ad veritatem primi nostri propo
siti recurras, deum inquam unum esse atque trinum, Vnum quidem substantia, trinum personis.
id est diuinam totam substantiam praeter diuisionem sui, trinum fecunditate personarum discre
tam. Nam praeter hunc diuinum arcanum numerum, internam naturalemve dei actionem
mundi creatione, infinito euo antiquiorem, saluare nequeas, **IVDAEVVS.** Et si internam
illam actionem, deo ab aeterno abfuisse confitebor, nondum tamen satis video quopacto me
tue rationes: arcanum dei numerum diuineque totius substantie trinitatem fateri perurge
ant, **CHRISTIANVS.** Proximus est diuine interneque actioni, diuinus hic arcanus nume
rus, quem tibi persuadere conor. Adiuicem enim conuertuntur: eandemque veritatem &
credulitatem habent: adeo, ut qui vnus exhibet fidem, exhibeat & alterius, & qui vnus in
ciatur, & alterum eum denegare oporteat, Quia tamen clarius & magis in propatulo est
(ob ea que sequuntur incommoda) diuina interior actio, quam diuinus arcanus numerus: ideo non
ex hoc, illam, sed hunc, ex illa elicere tibi que persuadere nifus sum, **IVDAEVVS.** Quomodo
persuadeas edisserito. Nam non vsquequaque intelligo, cur propria & interna entis alicuius
actio sit eiusdem entis multiplicatio. **CHRISTIANVS.** Neque ego internam diuini entis
actionem dico illius esse multiplicatam, aut ut vis multiplicationem. Nam alicuius entis mul
tiplicitas aut multiplicatio est eius substantialis diuictio, & in plura entia diuictio. Diuina
autem substantia omnino impers & indiuidua, quam propria internave actio nec diuidit, nec in
plura dispartit entia. Diuinus quippe internus numerus, nec est dei multiplicitas aut multiplica
tio, nec diuine substantie diuictio. **IVDAEVVS.** Age ergo explica hunc diuinum numerum, quomodo
ex interna dei actione eliciatur. **CHRISTIANVS.** Cuiusuis actionis opus est, ut sit fons
aliquis, finis item aliquis, aliquod quoque medium. Nam ab extremo in extremum, per me
dium, fons pertransit, progreditur ac deriuatur actio. Et ideo propinqua & cognata omni
actioni sunt haec tria: principium, medium, finis: ut nullo ferme pacto absque his tribus, ratio
concipi queat actionis, Cum enim actio sit ab aliquo alicuius prolatio, necesse est ut profe
rens, non sit id quod profertur, Nam profertur, si fons est & principium actionis. Quod ve
ro profertur, finis est eiusdem, At amborum medium, eorum nodus est & vinculum, quod
eque se, ad vtraque extrema habere, & vna, ab ambobus produci reperitur, Et quia propria
qua de intendimus dei actio, est interna eius operatio, per hanc in nullo ente, aut circa nul
lum ens agit deus, sed in seipso solo & circa seipsum, Si enim per hanc in ente alio, aut cir
ca aliud ens ageret deus, haec actio extera esset, peregrina, deo inconstituta, qualis mu
di creatio, Cum ergo naturalis & aeterna dei operatio, ortum habeat in diuina substantia,
procedatque per eandem substantiam & finiatur in illa eadem, necesse est huius operationis
& extrema & medium, diuine inesse substantie, Non enim ea operatio, ortum habet extra
diuinam substantiam, neque procedit extra illam, neque terminatur extra eandem. Nam cum

Recur
sus ad p
positi ve
ritatem.

Trinitas
non est
dei mul
tiplici
tas.
Omnis
actio in
trinitate
Prolatio
proferens
agens.

De Trinitate.

etis terminis vt principio, medio, fine: nusq̄ ab illa excedit: sed in ea sola, miro modo conclusa: inchoat, progreditur, sistitur, Hac itaq; diuina actio deum ipsum, etsi in plura entia non diuidit aut non multiplicat: attamē eundem, personaliter distinguit, numerat, discernit: Quapropter illū ex ipsius actionis officio & natura: concludimus esse absq; sui diuisione trinum, Nam diuinae actionis fontem atq; initium illius esse finem, haud quaḡ confitemur: Neq; diuinae actionis extrema: cum eiusdem actionis medio conuerti, coincidere, confundi: asseueramus, Sunt enim & extrema abinuicem, & extrema a medio: sine totius diuisione, veraciter distincta, re excepta, psonaliterq; discreta, Cuncta tamen hac tria id est & ambo extrema & medium, sunt vnica substantia diuina: interiore & naturali actione sui, in tribus personis concinniter expressa, Haud enim propria alicuius actio, est eius entis substantialis diuisione: sed personalis distinctio in principium, medium, & finem, In eadem em̄ substantia discernitur fons operationis a fine: Et rursus fons & finis, a medio. **C**hinc enim pendet quod clarissimi principii & precipue cuiusdam dignitatis vim habet: omne ens cuius substantia confusa, simplex, indistincta, & inordinata fuerit: in seipso agere non posse, Elicio rursus vt quicquid agere intra se potest: agere & extra seipsum queat, Haud tamen contra: quicquid agere sufficit extra se agere posse intra seipsum, Nam imperfectae substantiales formae agere quidem extra se possunt, vt in subiecta materia: intra se autem non possunt: vt pote simplices, confusae, indiscrete, Tres enim sunt substantiales actus indistincti: quibus intra se agendi, adempta facultas est: Substantiuus, Vegetatiuus, Sensitiuus: quippe quorum omnis actio excutanea: suscepta in peregrina substantia, vt in materiali subiecto, Substantiuum enim actum idem volumus ac essentialem, a quo quicq; habet esse: vt elementa, lapides metalla, Vegetatiuum eundem esse ac vitalem: a quo quicq; dicitur viuere: quod consequuntur nutrirī, auferere, minui, & quandoq; simile procreare: vt reperitur in stirpibus ac plantis & herbis omnibus, Sensitiuum eundem ac tactiuum, a quo quicq; dicitur tangere: habetq; calidi, frigidi, sicci, & humidī ac similitum cognitiones, quam & alie sequuntur sensibilibus rerum discretionēs: quales reperiuntur in brutis omnibus, Sunt etiā tres, alii substantiales actus, intra se fecundi, distincti, discreti: qui interna actione praediti, compotes sui fiunt: humanus, angelicus, diuinus, Omne siquidem substantiarum genus, cum septipartito diductum sit: aut materies est, aut substantiuus siue mineralis actus, aut vitalis aut sensitiuus, aut rationalis, aut angelicus, aut diuinus. Hoc enim pacto septenis diebus quibus a Mose, vestro legislatore condita a deo vnīuersa promulgantur: septena entium vides respondere genera. Nam quemadmodum sex diebus (Prima etenim die sunt angeli creati. Materia autem secundam diem sibi accommodat, Essentia est vt die tertia. Vita: quartae diei pprietate retinet. Quintam sensus enumerat discernit insinuat. Sextam vero huana ratio comitat. Septima deniq; dei sanctitudinē cōferat ac dicatur) creata & perfecta sunt vnīuersa, septima vero nihil creatū: ita sunt creatarū substantiarū sex genera. Superest vero vnica diuina substantia increata, septimae diei comparanda. Hac perpende o Iudee: si aut naturali rerum scientia, aut legis vestrae sanctionibus aduersentur: **IVDAE VS.** Minime aduersantur. Quinimmo hanc septenarum substantiarum, ad numerum septem primordialis dierum miram congruentia: non inuitus audiui, similitem probe intellexi sex esse creatarum substantiarum genera: senis minus praecipuis diebus, quibus operari licet: conferētia. Septimae vero ac principanti diei, quam nos requie sabbatūq; nuncupamus: diuinā increatā substantiā respondere. **CHRISTIANVS VS.** Ita hec se habet. Sed vnū rursus abs te percūctor: cur materiā, q̄ extrema substantiarū est: vt timūq; entiu vestra

T Clarissima dignitas.

Tres actus indistincti. Tres actus distincti.

Dialogus. I. Fo. LVI.

gum creauerit deus: an propter seipsam, an propter reliquas substantias, quas vocamus **Cur crea**
actus: **IVDAEVS.** Arbitror materiam haud propter seipsam, sed propter actus esse crea **ta mate**
tam: utpote quae simplex potetia: ad nihil aliud, quam ad patiendum nata. **CHRISTIANVS.** **ria.**
Sed cum omnem reliquam substantiam praeter materiam actum esse dixerimus: ediffere **pa**
pter quos actus, praecipue facta sit materies: an propter omnes, an propter aliquos tan **a**
tum? **IVDAEVS.** Haud propter omnes: sed propter eos tantum, a quibus ipsa nata est **a**
pati. **CHRISTIANVS.** Qui sunt actus illi, a quibus nata est pati materies: siue quorum **a**
actio, excipienda est in materia? **IVDAEVS.** Hi sunt qui naturaliter in materia resident: **a**
quique naturali coniugio ac vinculo, ipsi materiei agglutinantur: haud aliter nati esse salua **a**
ri atque permanere quam in materia. **CHRISTIANVS.** Qui illi sunt? **IVDAEVS.** Hi sunt **a**
substantius, vitalis, sensitivus: & ex parte (ut arbitror) humanus. **CHRISTIANVS.** **a**
Probe sentis: nec longe es a nonnullorum Philosophorum sententia: quibus humani ani **a**
mi perpes essentia & immortalis status innotuit. Hi enim dixerunt, omnem humana me **a**
te inferiorem actum interitui esse obnoxium. Omnem vero mentem, eadem humana men **a**
te sublimiore: esse ex toto immortalem. Humanum vero animum, quoquo pacto utriusque na **Humantis**
ture esse participem. Nam collatione corporis, a quo abiungi possit: morti esse obnoxium, **animus**
Per se vero, iuxta propriam sui substantiam: immortalem. Sed quos actus praestantiores esse **utriusque**
arbitraris: an addictos materiei, propter quos diximus factam esse materiam: an separatos **naturae**
a materia, propter quos materia facta non est? **IVDAEVS.** Eos existimo potiores esse, qui **particeps**
bus nullum cum materia commercium: ut diuinum, angelicum & ex parte humanum. Reliquos vero qui **a**
absque materia subsistere saluari & esse nequeant: ut Sensitivum Vitale & Substantiuum: arbitror mi **Cur im**
nus perfectos. **CHRISTIANVS.** Possunt ne imperfecti illi actus qui humano subsunt, **perfecti**
abiungi a materia & abiuncti ita permanere: quemadmodum natura diuinus & angeli **actus a**
cus & humanus post mortem? **IVDAEVS.** Non possunt. **CHRISTIANVS.** Quomodo **materia**
IVDAEVS. Quia nihil potest in rerum natura esse ociosum. Omnis autem actus huma **insepara**
no inferior actu: vim nullam habet, qua quicquam agat extra materiam. Omnis enim vis & fa **biles.**
cultas ipsius: nata est exerceri & agere in materia sola. Si igitur illi actus seorsum a materia **a**
sumerentur: mox spoliati omni actione, perseveraret ociosi. **CHRISTIANVS.** Huiusmo **a**
di itaque actus: aut sunt in materia, aut omnino non sunt. **IVDAEVS.** Ita est. **CHRISTI**
ANVS. Illi ergo cum tolluntur a materia: illico esse desinunt. **IVDAEVS.** Desinunt. **a**
CHRISTIANVS. Sunt igitur ex toto mortales, & a proprio esse decidui. **IVDAEVS.** **a**
Sunt. **CHRISTIANVS.** Humanum vero actum, cur dicimus natura coniunctum mate **a**
riei: & tandem separabilem a materia? Nonne ideo natura addictus est & alligatus materiei **a**
quia vires habet nonnullas, quas nisi in materiali organo exercere potest: ut essentialem, **a**
vitalem & sensitivam? Et rursum ideo separabilis est a materiei consortio: quia excellentio **a**
re aliqua vi, ut rationali siue intellectuali praeditus est: per quam sublimium more angelorum, **a**
diuinarum particeps est imitationum arcanarumve illustrationum copos: nihil agens aut **a**
excipiens in materia: sed duntaxat in propria & spiritali essentia? **IVDAEVS.** Hec ita se **a**
habere puto. **CHRISTIANVS.** Humanus ergo actus, sublatus e materiae gremio: cum **a**
queat non esse ociosus: (Nam vim retinet praecipuam agendi in seipso) haud oportet ut il **a**
lico: sicut ceteri, intereat. **IVDAEVS.** Haud oportet: quinimmo abiunctus a materia, in **a**
toto sui esse, manet saluaturque illius substantia. **CHRISTIANVS.** Vides igitur per solius **a**
interne actionis efficaciam humani animi colligi, astrui, inferri, immortalitatem: cum idē **a**
fere sit: ociosum, inane irritumque esse: & omnino non esse. Similiter & idem sit, esse simplici **a**

IV. De Trinitate

ter & aliquid agere: aut saltē vim retinere quicq̄ agendi. **IVDAEVS.** Video: & ex his mihi iam liquidius animi immortalitatem persuadeo. quādoquidem frustra id fit: quod nihil agit. Insuper & perseverare in esse, oporteat eos actus: quos nulla transmutatio propriis actionibus destituere, privare, & spoliare potest. Hi siquidem tanq̄ aut semper aliquid agentes, aut agere potentes: nunq̄ cassi superuacanei & ociosi erunt: præclaram suæ auiternitatis & iugis permanentiæ causam, in seipsis habentes. **CHRISTIANVS.** Nunquid etiam putas veriorē esse ac potiorē eam humani actus actionem, quam habet extra materiam in proprio promptuario vel vt sic dicam in proprio sciriō: ea quā exercere nequit, nisi in corpore? **IVDAEVS.** Sicut vis animæ intellectiva natura potior est inferioribus eius viribus sensitiva videlicet vegetatiua, essentiali: ita & operationem animi intellectualem, duco longe præstantiorē magisq̄ ipsi animo cognatam atq̄ accommodam operationibus inferiorum virium, quas materia suscipit. Quanto enim aliquid longius abest a materia: tanto id censeo esse præclarius. **CHRISTIANVS.** Hac etiam de causa actus separati aut separabiles a materia vt diuinus, angelicus, humanus: præclariōres ac præstantiores iudicantur, actibus a materia inseparabilibus, vt sensitiuo, vegetatiuo, essentiali. Hi nempe inseparabiles a materia vocantur: non q̄ omnino ab ea auelli nequeant: sed q̄ simul atq̄ ab ea dissunguntur separanturq̄: confestim velut ociosi & omni actione spoliati tollant e medio, de finant subsistere, abeant in nihilum. Quomodo enim quicq̄ subsistere posset quod tenere, frustra; esset, atq̄ ociosum. **IVDAEVS.** Id nequāq̄ subsistere posse, facile concesserim. **CHRISTIANVS.** Omnium id consensus est. Porro diuinus & angelicus actus, natura separati dicuntur: vt pote qui nullum materiæ experiuntur coniugium. Humanus vero, natura quidem addictus est materiæ, separabilis tamen ab illa vocatur: quia post abiunctionē suā, permanet in esse saluus: intellectualis actionis officium, siue in corpore, siue extra corpus nunq̄ intermittens. Sed quia prius diximus omnem actum qui potest agere in seipso, posse agere extra seipsum. Non autem omnem qui extra se agere potest, posse intra semet ipsum agere: sciscitor rursus abs te. An duo supremi actus natura separati diuinus & angelicus: vllam habeant in materia aut circa materiam actionem? **IVDAEVS.** Diuinus & angelicus actus natura separati sunt & nati nō esse in materia: nec propter illos facta est materia. Quomodo ergo vllam habebūt in materia actionem? **CHRISTIANVS.** Diximus tres inferiores actus: sensitiuum, vegetatiuum & essentialē: ideo a materia inseparabiles esse atq̄ interitui obnoxios, quia intra se agere nequeant. sed solum extra se hoc est in materia: agere nati sint. Est enim materia non eiusdem substantiæ cum ipsis actibus: sed substantia altera, penitus ab actu diuersa: naturali tamen vinculo actibus sociata. Et hac de causa actum agere in materia: est eundem actum forinsecus siue extra se agere. Pro iisdem quippe sumuntur, agere extra se: & agere in materia. Similiter & pro iisdem: agere in seipso & agere extra materiam. Supremi autem tres actus: diuinus, angelicus, humanus: cum queant agere in seipsis: hoc est extra materiam: arguimus etiam eos posse extra se, id est in materia agere. Nam cuiuscunq̄ adest posse intra se agere: adest & eidē, extra se agere posse. Nulli siquidem entium facultas adest interne operationis: cui non adfit exterioris operationis potentia. **IVDAEVS.** Si deum & angelum contendis agere posse in materia: eadē ratione diuinum & angelicum actum, elicies natos in materia subsistere. ac tā ppter eosdem: q̄ ob inferiores quattuor actus: factā materiam. **CHRISTIANVS.** Absit vt diuinū & angelicum

Agere in materia & agere extra se conuertitur.

actum natura separatos: fatear coniugium habere cum materia: dico tamen illos, cum pos-
 sint extra materiam agere: etiam posse agere in materia: non tamen eo modo quo human⁹ Diuinus
 aut ceteri inferiores actus. Nam humanus actus ceterisq; qui illi subsunt: haud agunt in ma- & angeli-
 teria, nisi eidem materiae tanq; verae naturalesq; eius formae adalligentur. Subest enim illis cus act⁹
 materia vt naturale subiectum: illos comprehendit, vt natium eorum domiciliu. IV agere pos-
 DAEVS. Quomodo ergo diuinus & angelicus actus: agunt in materia? CHRISTIA sunt i ma-
 NVS. Agunt tanq; liberae & absolutae formae: haud qua q; gremio materiae inherentes, aut teria,
 naturalibus vinculis illis connexae: quae admodum etiam caelestis intelligentia: perpetes
 caelestium globorum gyros, quibus non coercetur: agitare & voluere praedicatur. IV
 DAEVS. Quandoquidem deum & angelum posse in materia agere contendis: denarra-
 vel vnam aliquam, eorum in materia operationem. CHRISTIANVS. Diuinus impri-
 mis actus, materiae substantiam dedit: illamq; de nihilo ad esse produxit. At tamen illa non
 est, quam recensere velim dei circa materiam actio: aliam enim in medium producturus
 sum. Substantiales formae quarum naturalis mansio in materia vt subsistentium, viuentia-
 um, sensibilem & rationalem: a quo putas actu, ipsi materiae primitus induntur: nonne
 ab actu diuino: omnium primo, increato, summe libero, absoluto, cunctorum actuum &
 materiae ipsius opifice? IV DAEVS. A nullo alio, q; a diuino. CHRISTIANVS. Huius-
 modi ergo sensibilem actuum in materia productio: manifesta est diuini actus circa mate-
 riam actio. Si enim vnusquisq; inferiorum actuum, in propria agere materia dicitur: dum
 varia in ea profert accidentia, ad sui ipsius aut ad totius salutem opportuna & necessaria:
 cur diuina omnium absolutissima forma, per substantialium formarum in materia produ-
 ctionem: minus in eadem materia agere dicitur: Verum enim uero ipsa longe praestantius,
 cunctis peculiaribus formis agere dicenda: quandoquidem peculiarium formarum, in sub-
 iecta materia actio: est solius accidentis productio. Actio autem primogeniae vniuersalisq;
 formae: est substantiae substantialisq; formae in materia creatio. IV DAEVS. Concepti in-
 tentum tuum: quo pacto diuinus actus, eminentiore modo q; peculiare actus, in mate-
 ria agere dicitur. Sed audire iam cupio: qualiter angelicos actus, circa materiam actio-
 sos esse demonstraturus sis. CHRISTIANVS. Cum agere quiddam mouere sit: (Nam
 quicquid in aliquo aut circa aliquid agit: quoquo pacto illud ciet ac mouet) innumeris te
 docere queam exemplis: angelicos actus, non nihil circa materiam voluntate dei peregrisse. Raptus
 Quid enim de raptu Enoch & Helie dicitur es: quid de momentanea illa uestione Abacuc Enoch &
 ex Iudea in Babylonem: & eiusdem mox in Iudeam restitutione: nonne ibi materiale pon- Helie &
 dus: praeepto dei obtemperantes angeli, vexisse probantur? His ad iicerem sanctae cuius- Abacuc,
 dam virginis Catharinae corpus: post capitis obruncationem, ex Aegypto per aera, in Si-
 nam montem ab angelis visibiliter deportatum. Sed vobis Iudeis: quae circa sanctos no- Actio an-
 stros gesta miracula: fabulae sunt. Potest ergo angelicus etiam actus, circa materiam acti- gelici
 uis esse: illamq; aliquo pacto ciet. IV DAEVS. Potest: at tamen haud eodem modo cir- act⁹ circa
 ca materiam diuinus angelicusve actus agunt: quo ceteri naturales actus materiae inside- materia,
 tes. CHRISTIANVS. Hoc ipsum est quod prius inferre volui: separatos inq; actus vt di-
 uinum & angelicum, posse quidem non nihil circa materiam agere. Haud tamen ideo il-
 los, materialibus coerceri vinculis: aut claudi in materiae gremio. Caterum quia tan-
 tisper a proposito diuinae trinitatis euagati sum⁹: vt de cuncto- rum actu circa materiam pro-
 prietatibus ac differentiis, nonnulla dissererim⁹: pauca vt (voles) etiam de humani actus

De Trinitate

Pharisei
Saducei.

De resur-
rectione.

Analo-
gia.

resurrectione: hoc est de illius in materiam & in proprium corpus repeditioe prosequemur. Nam ex sacris scripturis, didicimus: vobis Hebreis plerisque de mortuorum resurrectione, controuersias inhesisse. Alii siquidem vt Pharisei: futuram mortuorum resurrectionem asseriebant. Alii vero vt Saducei contraria sentientes: mortuos nonnunquam resurrecturos negauere. Nos autem Christiani: sacratissime nostrae fidei pia traditione instructi: mortuos quoadmodum ad priorem vitam reuocandos credere iubemur. Quod si a verbis nostris aures auertere nolueris: in sacrae fidei praesidium, vel vnicam rationem necemur: per quam & humanum corpus nonnunquam a deo instaurandum: & humanum animum, rursus in illud idem tanquam in naturalem mansionem reuocandum, euidentius constabimus. **IVDAEVVS.** Resurrectionem mortuorum: complures passus librorum nostri testamenti aperte testatur. Nam de ea in Ezechiele & Machabeorum libris habemus. Satis igitur mihi illam tantis autoritatibus persuasam habeo: quam tamen rationem adduxeris: ad ampliores eius fidem, libenter ac pronus audiam. **CHRISTIANVS.** Confessus es humanum animum separabilem esse a corpore: quia vim quandam habet agendi extra corpus: per quam abiunctus a corpore, probabitur ociosus irritusque non esse. **IVDAEVVS.** Confessus sum. Nam si illi huiusmodi vis agendi extra corpus deesset: neque separabilis esset a corpore, neque immortalis: vt pote ociosus, perpetuus nihil agens. **CHRISTIANVS.** Probe. Sed rogo cur natura corpori addictus est? **IVDAEVVS.** Existimo quia etiam vim habet agendi in corpore: vt sensitiuam, vegetatiuam, motiuam, essentialem. **CHRISTIANVS.** An sicut humanus animus deus in carne: vim sui incorpoream, absque vlllo carnis contubernio exerceat: per quam & si subsistat in corpore, dicitur tamen agere extra corpus: ita & idem animus, postea abiunctus a corpore: vires sui corporeas, absque organo exercere valeat? hoc est, an sicut corporis praesentia, haud quam obest animo: quo minus immaterialem & incorpoream sui vim (per quam agere dicitur extra corpus: siue sit in corpore, aut extra corpus) exerceat: ita & corporis absentia, eidem nequaquam obstet: quominus corporeae ipsius facultates atque potentiae suis fungantur actibus? Nempe animo, siue in corpore siue extra corpus: cunctae naturales vires iugiter insunt: tam corporeae quam incorporeae: tam materiales quam immateriales. Omnes quippe animae vires, sunt non minus immortales: quam totius animi substantia. **IVDAEVVS.** Peruium est animum carni adhuc alligatum: cunctas sui vires tam incorporeas quam corporeas exercere posse: nec obesse corporis praesentiam: quominus intellecticem sui facultatem, animus dimoueat: seu quominus aliquid intus versetur, trutinetur, speculetur. Quod autem morte resolutus & emigrans a carne, corporeis viribus agat: a veritate reor alienum. Nam corporeis agitandis viribus: corporis absentiam obesse credo. **CHRISTIANVS.** Belle dixisti. Nam cithara sublata a citharcedo: haud tollit ab eo musicae artis peritiam: verat tamen instrumenti vt citharae inopia: citharcedum musica arte ludere. Ita & ab animo demptum corpus, corporearum virium organum: infitas animo corporeas vires nequaquam aut immutat aut illas ab eodem aufert: tollitur tamen ab illo, corporeae actionis usus. Sublato quippe per necessarium corporearum virium organo: quaeque perseverent illae in animo immortales: tamen ob organum penuriam earum actiones laxantur, intermittuntur, cessant. Est enim corpus vt animi cithara: animus vt citharcedus animi vires vt musica. **C**Aliam rursus eius rei analogiam audi. Humanae menti ad alligatae carni adest ne meditando & loquendi facultas? **IVDAEVVS.** Adest. **CHRISTIANVS.** Vis meditando spiritalis ne est, an corporea? **IVDAEVVS.** Spiritalis est. **CHRISTIANVS.** Quamobrem? **IVDAEVVS.** Quia animus illam su-

ne organo ciet corporeo: & intra semetipsum, arcanam illius actionem coerces. CHRISTIANVS. Per vim igitur meditando, humana mens siue in corpore siue extra corp⁹, dicitur agere extra corpus: hoc est extra organum corporeum, nulla carnis fungens opecula. Nihil enim ipsi meditationi, confert aut suppetitat caro: neq; meditationis radios, intra se excipit aut illis feritur: utpote cum vnuerse intellectuales notiones, perseuerent in sublimi animi armariolo: in luteo ac terreo corporis vasculo, condi aut recipi nolentes. Ac demum cum soluitur mentis humanae a carne vinculum: immutatur ne in aliquo preclara illa & abdita vis meditando: IVDAEVS. Arbitror te vim meditando eandem intelligere velle ac intelligendi, non vim cogitando quam medici sincipiti tribuunt & etiam brutis: nam hec sensus communis particula est aut illi eadem. CHRISTIANVS. Idipm. IVDAEVS. In nullo ergo immutatur. CHRISTIANVS. Nonne etiam post solutionem & emigrationem eius a carne, exercere meditationem potest: sicut antea carni sociata illam exercuit: IVDAEVS. Potest. CHRISTIANVS. Cur id. IVDAEVS. Quia illi abiuncte a corpore: adest meditatio nis exercende & vis & organum: e quibus ut sufficientib⁹ extremis: facile media promitur actio ipsa inq; meditatio. CHRISTIANVS. Haud absurde iudicare visus es. Vis dico in corporea & abiuncta, & organum incorporeum. IVDAEVS. Sane ut corporalium vitium organa sunt corporea: ita incorporearum seiugum & abiunctarum organa: seiuncta intelligo atq; incorporea. CHRISTIANVS. Vis itaq; meditando per abiunctionem mentis a carne nil paritur: neq; secundum se, neq; secundum organum, neq; secundum actionem. IVDAEVS. Nihil, sed superest saluatorq;: tam ipsa meditando facultas, q; eius obiectum & organum, q; operatio. CHRISTIANVS. Nunc illi conferamus vim loquendi. Est ne loquendi vis, spiritalis an corporea? IVDAEVS. Corporea. CHRISTIANVS. Cur corporea? Nonne quia sicut vis meditando, inuisibilem animi notionum est opifex: ita & vis loquendi, confarrix est audibilem vocum: etenim eminenti & sublimi notionum opificio: nihil corporis moles confert: quae ex opposito, inferiori opificio vocum: probatur esse pernecessaria. IVDAEVS. Ita esse reor. CHRISTIANVS. Nam inuisibiles notiones, cudit mens in orbe proprio: & non in corpore, aut in mundi sphaera. At voces nequaquam in proprio orbe consistunt sed per corporis orbem & oris palatum, eas in mundana usq; sphaeram traducit. Quapropter ita notionibus ipsis, voces famulantur: quemadmodum & anima, corpus obsequitur. Si haec ergo ita se habent: poterit ne mens abiuncta a corpore, vocis perfrui opificio & effundere copiosum sermonis imbrem: IVDAEVS. Nusquam. CHRISTIANVS. Quam ob causam non poterit. IVDAEVS. Quia corpus organum est eliciendarum vocum. Organum autem peccunia: corpoream vim omnem & carnalem animae facultatem, ab actione & officio suspendit. CHRISTIANVS. Ipsa loquendi facultas sita in animo: quae minus perfecta sit meditando potestate: an tamen minus immortalis? IVDAEVS. Haud quaequam. Nam semper illa adest anima: siue alligatae carni siue a carne solute. CHRIS. Quid ergo reparatoria mors (quae est abiunctio anima a carnis vinculis) vim loquendi, amplius quam meditando facultatem immutat? IVDAEVS. Mors neutram secundum se immutat: illius tamen organum: tollit, resoluunt, corrumpit: & ex consequenti, actionem laxat atq; intermittit: huius autem minime. Nam meditando facultas: ob iugem & inseparabilem organum presentiam: intellectuali actione assidue potitur estq; iugiter in actu & officio. Vis vero loquendi, ob organum id est corporis absentiam: ab actione intermittere cogitur. CHRISTIANVS. Probe. Nam altero absente extremorum: deesse medium oportet. Sunt enim agendi potentia & eius organum: ut Preuia quaedam totius actionis extrema. Actio vero iter utraque vice medium supplet. Sed iam ex his quae allata sunt propositam prius interrogationem dilue. An

De Trinitate.

ficut corporis presentia non obest spiritali ciende animi facultati: ita & eiusdem absentia, minime corporearum virium preteriat intercludatve actionem. IVDAEVS. Abunde ex his quae dicta sunt, perspectam habeo corporis absentiam causam esse: cur corporeae animi vires ab actione remittantur. CHRISTIANVS. Hoc est quod volui. Nam spiritali animi vim vt meditando facultatem: neq; praesentia neq; absentia carnis ab actione & officio suspendit. Corporeae tamen facultatis vt loquendi officium & actionem: corporis absentia differt atq; intermittit. IVDAEVS. Haec ita se habere, modo clarius perpendo. Caeterum quo pacto ex his vt pollicitus es: futuram resurrectionem coficias: explanato. CHRISTIANVS. In promptu est vt propositum resurrectionis mysterium absoluam. Cunctae enim corporeae animi vires: vt loquendi, scribendi, mouendi, sentiendi, vegetandi & caeterae huiusmodi adsunt vt confessus es, animo a carne soluto. IVDAEVS. Adsunt etiam: haud minus qm adhuc i carne couersanti. CHRISTIANVS. Et sine organo sunt. IVDAEVS. sunt. Nam earum organum: corpus, aut varie corporis partes. Loquedi enim organum, oris palatum aut lingua: scribendi man?: mouendi, tibie: sentiendi: aures, oculi, nares, lingua. Alendi siue vegetandi: cor, stomachus, pulmo. CHRISTIANVS. Si haec vires absq; suis organo sunt: ergo & sine actione subsistunt nulloq; fungunt officio. IVDAEVS. nullo. CHRISTIANVS. Ocioso igitur sunt ferianturq; omnino ac torpent. Nam id ociosum: quod omni naturali actu & officio spoliatur. IVDAEVS. Ita est. CHRISTIANVS. Haud ergo huiusmodi vires, in abiuncto a corpore animo: eo modo sunt quo esse nate sunt. Nam natura nihil sustinet ociosum. Vult enim omnia eo modo esse quo esse nata: iubens suis actibus fungi vniuersa. Haud est igitur natus hominis animus esse a carnis ergastulo solutus: quandoquidem plurimas vt diximus vires habeat: quae vt in actu & officio continentur, necessariam disquirant carnis praesentiam. Si enim extra corpus subsistere natus esset animus: cur obsecro substantiam & esse totum, in corporis domicilio accepisset. Si quidem non vt pleriq; voluere creatus est animus extra corpus aut a carne alienus: vt in caelis & alio sublimi in loco: vnde sit deinceps a deo corpori infusus. Cepit enim esse in corpore & creatus est in carne: ita vt nullo antea momento fuerit, qm in corpore: nec aliud qm in carne, haberet essendi initium. Nam per corporis infitionem ac naturalem mansionem: ab angelicis choris eximitur animus. Illorum enim amplum & liberum esse: exigua carnis mansio non capit. Quapropter illi & extra carnem creati & perseverauerunt immortales extra illa: nati sunt, quandoquidem iis corporeae vires & facultates desunt: quae carnalium organorum expectant coniugium. IVDAEVS. Jam ex his aliquantisper conicio, necessarium esse: vt animus a carne solutus nonnunquam in proprium carnis domicilium reuocetur. CHRISTIANVS. Necessarium est: vt ociositas omnis deuiteretur & ab animo secludatur. Nam corporeae animi vires cum sint immortales: abiuncto illo a corpore, perseverant ociosae: stantq; non eo pacto quo stare natae sunt. Propriis namq; actibus & officiis tandiu spoliatur: quoadiu ab sunt illis carnalia organa. Si ergo ociosae subsistunt: id profecto quis non dixerit esse praeter naturam! Quicquid autem naturae aduersatur: violentum illud nuncupamus. Quod vero violentum: qui stabile ac perpetuum esse queat! Haud igitur perpes erit nostrorum animorum, a corporea mansionem exilium. Quinimmo vt corporeae vires animi, eo modo saluentur perseverentq; quo & esse & saluari nate: conflatum necessarium esse vt nostri denuo animi suis corporibus socientur: & nulla demum vis animi: aut sui organo aut propriae actionis priuatione experiat. IVDAEVS. Summum reor esse incommodum: perseverare i natura qm ociosum. Ociosae autem sunt vt rite itulisti corporeae animi facultates: illo a carne, p mortis resolutionem emigrante,

Animus
non crea-
tus extra
corpus

Conclusio
resurre-
ctionis.

Ve vero hæc ociositas commode deuitetur: animum ipsum in natium carnis claustrum, nonnunq̄ a deo reuocandum plane conspicio. CHRISTIANVS, Intellexisti quo pacto cum duplex sit humani animi vis: alia incorporea vt meditando: alia corporea vt loquendo: ex illa animi immortalitatem & abiunctionem eius a corpore: ex hac vero, eiusdem resurrectionem siue iteratum carnis contubernium, euidentibus clausimus argumentis! IVDAEVS, Intellexi. Nam quia incorporeæ facultati vt meditationi exercendæ: nihil obest corporis absentia: quæadmodum neq; eidem aliquid confert carnis præsentia: ideo separabilis est a corpore animus: vt pote qui abiunctus a corpore, permanebit non ociosus: sed meditationi incumbens, diuinarum particeps illustrationum. Et rursum quia corporeis illius viribus: vt suis fungantur actibus, necessaria est corporis agglutinatior: hac de causa abiunctus a corpore animus (ne perpetim corporeæ vires: suarum expertes actionum contra naturam elanguescant) probatur iterum corpori, æterno fœdere sociandus. CHRISTIANVS, Eodem itaq; medio scilicet vitandæ ociositatis gratia: per geminas animi vires: nunc illius æternitas nunc vero eiusdem resurrectio perpulchræ infertur. Est enim humanus actus: superiorum & inferiorum actuum naturalis nodus: quandoquidem velut extremos actus complexus: tam superiorum q̄ inferiorum viribus armatur. Nam superis illis natura separatis actibus, vt diuino atq; angelico: corporeæ vires, non priuatione quadam: sed nimia eminentia defunt: nullam cum carne & materia cognationem & affinitatem habentibus. Sunt enim actus liberi, puri, absoluti: naturalium actionum gyros intra seipfos, absq; vlla in repolatione agentes. Inferiores autem actus: sensitiuus, vitalis, essentialis: spiritali vi & interna actione destituuntur: omnisq; facultas illorum, vt est corporea: ita & actio omnis peregrina & excutanea: quam quidem ipsi actus, cum excipere nequeant: materia commendant. IVDAEVS, Ergo sicut hi inferi actus sunt inseparabiles a materia: ita & superi diuinus atq; angelicus, sunt materie insociabiles. CHRISTIANVS, Rite inuers. Nam per solam vim corpoream: materiale sancitur animi fœdus. Et per solam incorpoream: colligitur eius a materia diuortium. Hi enim actus, quibus adest sola vis incorporea: sicut nullum habent cum materia commercium: ita & hi qui sola corporea facultate præditi sunt: nullam habent causam vt extra materiam permaneant. Medius autem actus vt humanus ambarum particeps virium: imprimis ob vim corpoream natura carni addictus est. Deinde ob incorpoream: illum fieri extra corpus posse & permanere a carne solutum, testamur. Rursum tamen per corpoream vim: carni iterum sociandus conuincitur. IVDAEVS, Si noster animus rursum in corporis domicilium, perpeti mansionem rediturus est: cur ad tempus e corporeis finibus cogitur emigrare. CHRISTIANVS, Non est nostrum nosse momenta & tempora: quæ pater deus posuit in sua potestate. Hoc autem quod rogas, sensum transcendit humanum: totumq; diuinæ voluntati permittendum. Quid si enixius interrogando perfeuerabis: subiungam quoad videre videor, eius rei causam esse peccatum: quod vt nostra & vestra recitant testamenta: diaboli inuidia introiuit in orbem terrarum causamq; introduxit inuersionem mortis. IVDAEVS, Si peccatum causa est huius emigrationis animorum & solutionis eorum a carne: conuincio iteratum eorundem cum carne coniugium, futurum absq; peccati labe. CHRISTIANVS, Id futurum fœdus: erit exors peccati & macule. Nam diximus illud fore equiter nunc: nec migraturum vsq; amplius e corpore animum. Nempe si in illa futura resurrectione (quæ nostris: sacre regenerationis eum & totius immortalitatis sæculi appellatur) peccatum denuo in animabus vim vllam haberet: rursum anima ipse iscelicia mortis diuortia vt prius experiri cogerent. Quid autem semel iterum carni sociabit: nunc ab ea emigrabit

Cur anima
mus migrare a corpore iubetur.

atq; diueller. **I**VDÆVS. Quomodo restituetur anima corpori: quod mortis corruptione in primas suæ materiæ atomos euannatum & resolutum fuerit! **CHRISTIANVS**. Putas deo quicq; aut difficile: aut impossibile esse! **I**VDÆVS. Nihil. **CHRISTIA**. Is qui primam materiam e nihilo ad esse produxit: & qui deinceps ex eius atomis, decoram speciosamq; humani corporis molem in animarum domicilium confluuit: si illud domicilium, quauis ex causa dirutum fuerit in primamq; materiam relapsum: poterit ne a deo iterum in integrum instaurari: & æuiternum fieri prioris animi hospitium! Hic enim promisit: non perituum de capite nostro capillum. Et non modo non perituum intellige vnicum capitis crinem: sed ne vel vnam nostri corporis atomum: quæ ad totius attineat integritatem. Omnis enim (vel etiam sparsissimus) nostre carnis puluis: rursus a deo, in vnum accumulabitur: prisciq; corporis decorum ac formam recipiet. **I**VDÆVS. Immensam ac semper eandem credo esse dei potestatem: cui longe plura & magis stupenda sunt possibilia: q̄ resoluta corpora iterum excitare e puluere: atq; animos illis iterum sociare priores. **CHRISTIA**. De instauracione corporum nostrorum in priscam formam & animarum in eis iterata receptione: de q̄ totius resurrectionis mysterio, habes Ezechielem capite tricesimo septimo. Facta est inquit super me manus domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus: & circumduxit me per ea in gyro. Erant autem multa valde super faciem campi siccaq; vehementer. Et dixit mihi fili hominis putas ne viuent ossa ista! Et dixi. Domine deus tu nosti. Et dixit ad me. Vaticinare de ossibus istis. Et dices eis. Ossa arida audite verbum domini. Hæc dicit dominus deus ossibus his. Ecce ego dabo super vos nervos. Et succrescere faciam super vos carnes: & superextendam in vobis cutem. Et dabo vobis spiritum & viuetis. Hæc Ezechiel de promissa a deo resurrectione. Eius autem complementum: sequentia verba explanant. Factus est autem inquit sonitus prophetante me. Et ecce comotio. Et accesserunt ossa ad ossa: vnumquodq; ad iuncturam suam. Et vidi & ecce super ea nervi & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper. Hactenus de corporis instauracione: vsq; ad circumdatam cutem. Nam terminus summitatisve corporis: cuticula. De reuocatione vero anime in corpus sequens sermo profequitur. Et dixit ad me Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis. Et dices ad spiritum. A quattuor ventis veni spiritus: & insuffla super interfectos istos & reuiuifcant. Et prophetaui sicut preceperat mihi. Et ingressus est in ea spiritus & reuixerunt: steteruntq; super pedes suos, exercitus gradus nimis valde. Quorsum oro te verba hæc: nisi ad consummatam integraq; nostri resurrectionem spectare videantur! **I**VDÆVS. Hæc mihi futuram integram resurrectionem persuadent: eiusq; modum plane adaperiunt. **CHRISTI**. Quæ hæc Ezechielis verba futuram corporis instauracionem, sensim & per quandam integralium partium successionem explicare videantur: quasi prius ex ipso puluere ossa, deinde nervi: hinc carnes, postea cuticula restituantur: nouissime vero spiritus iam instaurato corpori reddatur. Nos tamen Christiani aliter sentimus. Dicimus enim ab apostolo nostro Paulo probe edocti: integram nostri resurrectionem absoluendam & perficiendam in momento, in ictu oculi, in clangore nouissima tubæ. In sonitu enim terrifico huiusmodi nouissima tubæ: materialis noster puluis, qui prius humani corporis formam habuit: vnico instanti, eundem perfecti corporis decorem recipiet. Simul enim ossa, nervi, caro, cuticula: instaurabuntur. Simul ex eis, iterata corporis compago: incorrupta surget. Simul spiritus ipse hoc est animus, instaurato corpori sociabitur: reduceturq; hospes in antiquum hospitium, in quo perpetua illi futura mansio. **I**VDÆVS. Nihil refert qualiter ipsa resurrectio absoluenda sit: in tempore an in momento: modo tantæ felicitatis indubitata

De istauracione corporum nostrorum

Ezechiel de resurrectione.

Doctrina diui Pauli.

Dialogus. I. Fo. LX.

spem, certis auctoritatibus & argumentis concipiam. CHRISTIANVS. Immortalitatis ac futurae resurrectionis salutifera agnitio: spem homini ingerit non paruam: nec potest eum, qui se ut immortalem & quandoque resurrecturum mente reuoluerit: non efficere meliorem. Sed quoniam longiuscule a disputationis nostrae proposito, digressi sumus, post expletam actuum circa materiam varietatem, post enodatam humani actus immortalitate & resurrectionem: nunc conueniens arbitror, ut ad intentum nostrum de interno diuinitatis numero reuertamur: diuinamque trinitatis mysterium ut coepimus prosequamur. Nam fortassis ne istud quidem (sicuti neque priora) tibi nostris rationibus persuasum iri dedignaberis. IVDAEVS. Quod reor impossibile esse: mihi, quibus rationibus persuasurus es? Attende ut haecenus fecisti: & tibi forte, id quod reus impossibile: diuino fauente lumine, summe necessarium esse monstrabimus. IVDAEVS. Qualescunque argutias obieceris, etiam si id palam edoceant: a nientis palato reiciam. CHRISTIANVS. Satis tamen pro praesentis disputationi uincula modo me fecisse credam: si tibi (licet peruiaciter renitenti) ipsam: uti est: diuinam veritatem nudauerim tuumque errorem propalarim. Porro Ingens est uesania signum nolle perspectae, elucidatae & agnitae ueritati acquiescere: nolle erroris bene noti, tenebras excutere. IVDAEVS. Quod mihi rectum uidebitur (ut libri proclamant nostri) hoc sequar. Attamen ne ideo ceptam disputationem deserito: sed de interno dei numero, ut pollicitus es ulterius prosequere. CHRISTIANVS. Meministi cur cunctos actus, humano actu inferiores: dixerim a materia inseparabiles esse: hoc est illos aut esse in materia: aut nusquam omnino subsistere. IVDAEVS. Memini. CHRISTIANVS. Causam huius rettulimus, quia hi actus simplices, confusi & indistincti: vim nullam habentes, qua in seipsos conuertantur agantque non nihil intra se. Omnis quippe uis eorum quicquid agit & profert: hoc extrinsecus traducit materiae commendans. Quamobrem omnis eorum actio, quae ab ipsis actibus tanquam e fontibus & principiis emergat: alieno tamen in fine id est in materia penitus extrinseca receptatur. Hi enim actus quicquid gignunt, vim illud intra se continendi non habent: sed in materiam abire sinunt. Unde fit ut annexam illis, iugiter materiam esse oporteat: ut hoc pacto ab extrinseco organi aut subiecti praesentia: interni organi praesentia defectus uel suppleat. Si enim his actibus quemadmodum uis adest profusiuua & aliorum productiuua: ita & ad esset eorum quae proferunt quae uel gignunt, retentrix facultas: haud opus esset eos semper addictos esse materiae: utpote quibus deus materiam retentrix facultatis supplementum adiunxit, copulauit, annexuit. Hi ergo actus: nonne iure simplices dicendi: ut qui cum uim habeant agendi, vim retinendi non habent: sed aliunde illis annexa est retentrix facultas? Non enim duplicem, sed simplicem & unicum vim habent: id est agendi tantum, non retinendi. Nonne etiam iure eodem confusi: hoc est indiscreti & indistincti appellandi: quia nullum in hoc ipso sunt, id est in propria essentia: discrimen aut differentiam habeant actus & potentia, seu uirtutis agendi & facultatis retinendi. Sunt enim hi: quaedam metae facultates agendi: separatae, a potentia retinendi. Eorum enim retentrix facultas: extra ipsos sumenda. Nam haec est materia: quae ab ipsis substantialiter differt. IVDAEVS. Perpendo huiusmodi actus humano inferiores actu: iure simplices, confusos & indiscretos appellari debere: ut quorum simplex est & indistincta agendi uirtus: separata a retinendi & suscipiendi potestate. CHRISTIANVS. Nonne etiam eadem de causa hi actus: imperfecti & recti diciqueunt. Aridi ite & leuini: quia seipsis non fruuntur nec suo fenore potiantur. Nam nihil eorum capescunt: quae ipsimet gignunt aut proferunt: sed ut diximus extra se, ut materiali in uasculo omnia recondunt. Quapropter seruiles: tanquam haud sibi ipsis: sed aliis foenerantes uocandi. Recti uero etiam dici possunt: quia nihil in seipsis conuersionis,

Respon
ad pposi
tum diuinae
trinitatis

Mario

Actus im
perfecti
recti seu
nisi seruile
les

De Trinitate.

circulationis aut reflexionis habent: nec aliquid intra se, aut propter seiplos agunt: sed aspectu recto se totos materiei dedunt: illi soli adsunt, vnicam illam vt cunctarum suarum actionum capacem exceptricemque facultatem intuentur. In proprio sinu aut gremio nihil patiunt: sed quicquid ipsi gignunt, recto calle in exteri materiae vterum & gremium deuoluunt **IVDAEVS**. Cōcipio etiā cur hi act^o imperfecti, recti & seruiles merito appellari queāt: vt q non sibiipsis, sed aliis agāt scenereturq. **CHRISTI**. Nā & mineralia & vegetabilia & sensibilia: haud sibiipsis, sed alii vt hominī: sunt, viuunt, sentiunt. Nunquid existimas os illud merito ieiunum esse: quod haud proprio sed alieno ventri cibum mandit: aut id os longe esse imperfectum: quod capescere quidem alimoniam potest: sed retinere eādem nō potest: Id os iure pertusum & semper esuriens inanēq. diceretur: cui stomachus (vis alimoniae retētrix) non esset annexus. Est enim os per se: simile actū^o imperfectis. Materia vero foetuum ipsorum capax: stomachi exprimit aulam. **IVD**. Me hac analogia plurimum iuuat clariūq. per eam, simplicium & imperfectorum actuum naturam conuicio. **CHRISTI**. quia te praesens analogia iuuat: aliam parem adhibebo. Vis sensitua, nunquid cognitrix facultas est sensibiliū apprehensua specierum: **IVDAEVS**. Est **CHRIST**. Ea vis quae sensibiles apprehendit, iudicat intueturq. species: illas ne intra se retentat, sistit, conseruat: **IVD**. Minime. Nam vis quae iudicat: ea quae e regione sui sunt & in alio sita iudicat: vt oculus, in speculo & non in seipso: existentem iudicat imaginem. Oculus enim iudex est imaginis: Speculum vero illius susceptiuum. Iudicat oculus, quā intra se nō habet. Speculum vero fert suscipitq. quā nec videre nec iudicare potest. **CHRIST**. Vbi ergo sūt sensibiles species: aut quod illatum est promptuariū: in quo a sensu diiudicentur. **IVDAEVS**. Quae exteriorē sensum cient: in mundo sunt, extra animal sita. Quae vero internā sentiendī vim motitant: in phantasia siue in cerebro reponuntur. Est enim cerebrum phantasmatum sedes: & interni sensus organū, subiectum, memoria. **CHRIST**. Nec ergo exterior nec interior sensus: habet intra se quod iudicent, quod spectent, quod intueant. **IVDAEVS**. Non quādoquidē ea quae exteriori aperiuntur sensui: in mundo sita: quae vero exteriorē cient: condita in cerebro. **CHRIST**. Quae exteriori interiori famuletur: omnia tamē exterior, primum capescit a materia Nam a materialibus rebus: quae sunt in mundo. Et rursus interior, omnia eadem quae ab exteriorē in se traducuntur: iterum in materia (nempe in cerebro) recondit. **IVD** unde fit vt vterq. sensus sit intuitiua vis simplex: confusa, recta, indistincta, imperfecta iudicās quidē aliquid, sed nihil capescens aut intra se complectens: eorū quae iudicat atq. intuetur. Neuter enim eorum interno & consubstantiali vtitur organo: quod omnino ab ipsa vi speculari diuelli & abrumpi nequeat: sed ambo quas hauriunt species: extra seiplos, in materia li promptuario condunt atq. referuant. **IVDAEVS**. Interior sensus, ideo interior nuncupat quia interno vtitur sensorio. Cur ergo sensum vtrūq. exteriorē vti organo p̄dicās: **CHRIST**. Interior sensus vulgo internus dicitur: quia in abdito exerceatur sensorio, quo ad animal: vt in cerebro quod sub capitis testudine latet. Collatione tamen facta: ad iudicatricem spectrorum virtutem, quae insita est animo: ipsū cerebrum, penitus ab ea exterum & substantia diuersum reperitur. Vniuersum quippe animalis corpus: alterius est substantiae ab animalis anima. Omne itaq. corporeum organum, siue excutaneum sit & in cuticulę superficie situm: siue subcutaneum & sub cute latens: ad totius animalis animam & ad omnem ipsius facultatem: penitus exterum, diuersum & inconsubstantialē dicendū. Quare & omnis actio q̄ ab anima in corpore fit: externa, recta, diuidua, reflexa, imperfecta, corporea ac materialis nūcupanda. **IVDAEVS**. Null^o ergo simpliciter est sensus interior. **CHRIST**. Nullus quo ad animam vtpote cum omnis sensus, in exteriorē hoc est in materialē & consubstantia

Analogia.

Alia analogia.

Differentie vtriusque sensuum.

Illatio.

Obiectio

Responso

Nullus simpliciter sensus interior.

Dialogus. I. Fo. LXI.

tiali organo perficiatur: vt in mundo vel in cerebro. Nam in vtroq; sensu vis intuitiua (pe-
nes quā est oē specierū iudiciū) a vi obiectiua siue presentatiua, substantialiter differt: quā-
doquidē vis intuitiua sit portio animi & naturalis eius potentia; presentatiua vero, pars
corporis aut mundi. Exteriori siquidē sensui mūdus; interiori vero cerebrū oīa presentant.
IVD. Quomodo ex hīs internū dei constabis numerū? CHRISTIA. Ad hūc numerū spe-
ctāt quēcūq; iā dixim⁹: nec (quātū ipse subsipio) possibile est eū q; sincera & clara mēte, q̄s
recēsūm⁹ analogias trutinabitur: imperfectiōis inferiorū actuū deprehēdere quā diximus
causam: nisi & mox oppositā causam p̄fectionis superiorū actuū, ipse sibi eliciat. Nā cur ob-
fecro inferiores tres actus: Sensitiuū, Vitalē, & Essentialē inseparabiles a materia vocauim⁹?
IV. Quia illis ob internū organi penuriā: natura materiā annexuit, actionū omnīū ipsoꝝ ca-
pacē. CHRIL. Eadē ratiōe imperfecti, recti, confusi & indistincti vocati sunt. IVD. Eadem.
CHRIL. Ex opposito supremi tres actus diuin⁹, angelic⁹, humanus: cur aut separati aut se-
parabiles a materia dicuntur? Nunquid quia ipsi in ppria essentia sine materiali p̄fidiō in-
terna actione potiunt: seu quia illis adest: & agēdi & suas actiōes cōcipiēdi retinēdiq; facul-
tas. Sunt em̄ & inītiū, & mediū, & finis suarū actionū. Gignūt quidē p̄ferūtq; nōnihil: insu-
per & suos ipsi foetus, haud quāq; extra se habere patiūtur: quinimmo illos intra se coercēt,
sistunt, excipiunt. Non em̄ aliis sed sibiipsis foenerantur: partiq; opibus, ipsi in ppriis exe-
ditis ac scriiniis perficiunt. Quod pariūt, edunt: partuq; suo, semetipsos int⁹ alunt. Quēad-
modū prius diximus humanā mentē & opificē esse intellectualiū notionū: & earūde notio-
nū retentricē atq; capacē. Occurrit em̄ ipsa pprio opificio: dū flexa in semet: id quod peperit
in materiā abire nō patitur: sed claudit illud cōtinetq; in suo scriinio: ad hunc modū ppria
actiōe pascēs, alensq; seipsam. Videēt ne ergo tibi mēs humana, simplex & indistinct⁹ actus
esse: qui dūtaxat actus sit & nō potentia: qui oculus tantū sit & minime speculū, qui poten-
tia tantū & nō obiectū: qui tantū principiū suę actiōis, & non finis eiusdē: qui tantū agat &
non recipiat: qui p̄ferat quicq; & eo non fruatur? IV. Quod incōmodū si humanus actus, a
me simplex diceret? CHRIST. Qui humanū animū vult simplicē id est indiscretū actū eē:
hunc mortalem & imperfectū censet iis haud absimilē actū: quos nihil nisi in materia age-
re posse docuimus. Est autē human⁹ anim⁹ ex sui in se reflexiōe & apprehēsiōe: nō modo dy-
adis, sed trinitatis emulus. Nam quisquis in aliquo ente extrema cōstituit: debet & in illo
constituere mediū. Qui autē humanā mentē sine diuisione sui, in agēdi vim & retinēdi
potentiā secuerit: is mētis humane constat ac discernit extrema. Vis em̄ agēdi & retinē-
di facultas: sunt vnus quidē mentis substantia: non tamē eiusdē mētis vnica virtus: sed vi-
res geminę, distinctę, incōuertibiles. Alia em̄ est animi vis actiua, alia retinēdi potētia, quā
doquidem illius est agere: huius vero actiones capescere, cōtinere & retentare ppriū. Cuius
autē est ppriū obuiā ire actionib⁹ illasq; cōtinere: huius nō est illarū esse fontē. Vim em̄ hu-
manę mentis actiua, intellectū: retentricē vero memoriā nūcupamus. Nostī intellectum &
memoriam, q̄q; sint mens vna & indiuidua: extremas tñ esse animi portiones: lato pprieta-
tū interstitio differētes. Nō est em̄ intellect⁹ mēoria: neq; memoria intellect⁹. Et alia rursū
intellectū, alia mēorie sunt peculiarīa ac ppria. Intellect⁹ em̄ fons est & opifex intellectuāli
um notionū: omnesq; toti⁹ animi thesauros p̄fert. Memoria vero cōseruatrix est & p̄mptu-
ariū earūde notionū. Intellectus principiū est animi. Memoria animi finis. Si humanū ani-
mū cōfufe, simpliciter, vnice & indistincte sumis: illū nequaquā in vires, ad alterutrā conuer-
sas discernēs: quomodo eundē quicq; intra se agere posse saluabis? Et si in geminas vires in-
tellectū atq; memoriā, illū sine diuisiōe sui diduxeris: continuo opus est vt vim tertiā id est
voluntatē inter vtrāq; cōstituas. Nā quicquid gignitur ab intellectu: manet in memoria.

discretio
animi.

De Trinitate.

Voluntas autem tanquam connexio ambarum: postmodum in contemplatione, omnia a memoria resumens ea denuo intellectui presentat. Est enim contemplatio medius actus intelligentie atque memorie. Coniicis que de humana mente hactenus diximus? IVD. Coniicio. Sed nihil ad diuinum internum numerum. CHRI. Que in imagine de humane mentis numero in medium rettulimus? intellige pari pacto de diuina exemplari mente in veritate dici posse. Nam mens humana: diuinum in imagine exprimit numerum. IVD. Nondum persuadeor ut numerum illum: deo fatear esse. CHRI. Nihil inesse potest creature: nisi id quod illi a creatore indultum. IVD. Nihil. Nam solent omnia a prima causa: traduci in creaturam. CHRI. Humana mens: vestigium est diuine exemplarisque mentis. IVD. Est. CHRI. Cum igitur illa ad diuina: mentis facta sit imaginem: cur non liceat ex umbratili numero in ea signato: diuine absolutissime mentis longe veriores numerum conicere? Si mentem humanam docuimus actum esse discretum in se reflexum atque reuolutum ideoque a materia separabile: quod obrem diuinum actum omnium actuum causam: non iure potius fatebimur discretum esse, in se reflexum, sui copotentem, in se agere potentem? IVD. Si deum annuerem agere intra semetipsum, quemadmodum & humanam mentem: magnam forsitan incurrerem incommodum. CHRI. Quod? IVD. In deo aliquid esse platum a deo: quod non est deus. Quemadmodum in humana mente: aliquid est (ut intellectualis notio) productum a mente, quod tamen non est mens. Nam internam alicuius actionem esse dixisti: cum mens & aliquid agit & suam actionem capefferit: ac intra se claudit: ut mens cum & notionem profert: & eadem in se retentat. Ipsa autem notio: aliud quiddam est a mente. Ad hunc ergo modum & deus si quicquam intra semetipsum ageret, suam continens actionem: id quod ab eo gigneretur, aliud quiddam a deo esset & tamen in deo resideret. Absit autem ut quicquam in deo sedere ac in eius substantia mansionem habere dicamus: quod sit ab eo alienum. Diuine certe substantie quicquid inest: deus est, quandoquidem illius simplicitas: omnem accidentium & alteritatis inhaesionem transcendit. CHRISTI. Instantia tua ex parte recta: & ex parte non recta. Recta: ostendens non esse omnino sinceram & perfectam creature analogiam ad creatorem. Nam humana mens id duntaxat exprimit in accidente: quod substantialiter ac vere deo inest. Humane etenim mentis notio: que ab intellectu prolata in memoria statum habet: accidens est aliud a mente. Diuina autem substantia ut vere dixisti: nullius est accidentis & alteritatis susceptiua. Non recta vero: quia quicquid interna dei actione profertur: id nimirum & in deo residet & substantialis deus est. Qui enim primum agit, seu qui consubstantialiter quicquam gignit ac profert: deus est. Quod vero gignitur proferturque: est nihilominus deus. Amboque quoque vinculum & naturalis connexio: pari iure deus esse declaratur. Et tamen hec tria, sunt deus vnus: & vna tota diuina substantia: absque sui diuisione trina. Nam interna alicuius entis actio: haud est eius entis vera diuisio: sed arcana eius intra seipsum progressio: qua pergens a seipso, per seipsum, sistitur in seipso. Hec enim eminentissima dei progressio: illi nihil alteritatis, diuisionis, inaequalitatis aut multipliciter inferit. IVD. Reor hec nimis ardua ne dicam impossibilia: ut qui per ignota quedam: vni deo tres velle deos inserere videaris. Cum nostris Hebreos esse diuine vnitatis cultores: semperque nostratibus falsam plurium deorum religionem summe inuisam odiosamque extitisse: suadeo tibi fatius a coeptis desistendum. Nulla quippe arte deludime finam: ut vnus dei confessionem que tanto tempore menti insedit meae: impresentiarum a mente excutiam. CHRI. Nimirum dure ceruicis populum, vos passim sacra scriptura vocat: qui vesano errori vestro & vobis quidem bene noto: vecordi pertinacia hactenus inheretis. Audisti puto eum qui perfectus cupit veritatem esse discipulus: debere huiusmodi virum esse, ut sit nullius addictus iurare in verba magistri, Nosti etiam ex veteri testamenti libris: quoniam super omnia vicit veritas. Nihil enim refert a quocumque ipsa veritas efferat: modo ita se habeat, hoc est dummodo sit veritas. Ipsa

Instantia.

Instantie
reprobatio.